

طبیعت ارسباران
در گذر زمان

www.ketab.ir

سرشناسه	حاجیلو، فتانه ، ۱۳۴۹ -
عنوان و نام پدیدآور	طبیعت ارسباران در گذر زمان/فتانه حاجیلو ، سیفعلی شهنواری نیا.
مشخصات نشر	تبریز: انتشارات یانار: آیدین ، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	۲۴۶ص.
شابک	:
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
یادداشت	معرفی طبیعت و محیط زیست ارسباران
موضوع	ارسباران - تاریخ / Arasbaran(Iran) - History
موضوع	پوشش گیاهی -- ایران - ارسباران
رضوع	Ground cover plants -- Iran -- Arasbaran:
شبه - نزود	شهنواری نیا، سیفعلی، ۱۳۲۲ -
رده بندر تنگر	DSR۲۰۷۳:
رده بندی دیویی	۹۵۵/۵۵۳۲۲:
شماره کتابشناسی سی	۶۱ ۸۳۱۲

انتشارات آیدین

انتشارات یانار

تبریز- خیابان شریعتی شمالی - نرسیده به سینما ۹

تلفن: ۳۵۵۵۳۲۵۹ - تلفاکس: ۳۵۵۳۰۵۲۳ - ۰۴۱

Email: Aydin.publication@ Gmail.com

طبیعت ارسباران در گذر زمان

فتانه حاجیلو، سیفعلی شهنواری نیا

✽ چاپ اول ۱۳۹۹ تبریز ✽ شمارگان ۵۰۰ نسخه ✽ قیمت ۳۸۰۰۰ تومان

✽ چاپ و صحافی ایران هنر ✽ طرح روی جلد از پرویز بیانی

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۳۸۷۹-۹-۱

فهرست

۹	پیشگفتار
۱۳	درباره نویسنده بخش اول
۱۵	تکمله ای درباره ارسباران

بخش اول: چهره طبیعی ارسباران در نیمه نخست قرن حاضر

۲۱	مقدمه
۲۴	توپوگرافی و موقعیت جغرافیایی منطقه ارسباران
۲۷	شرایط اقلیمی ارسباران
۲۸	خاک های ارسباران
۳۸	آب های منطقه
۳۸	اوضاع سیاسی و اقتصادی ارسباران
۴۰	جاذبه های توریستی و آثار تاریخی منطقه
۴۷	راه های ارسباران
۴۹	پوشش گیاهی ارسباران
۶۷	حیات وحش ارسباران
۷۹	تأسیسات سازمان
۸۰	اقدامات سازمان برای احیاء منطقه
۸۳	عشایر منطقه ارسباران

بخش دوم: چهره طبیعی ارسباران در نیمه دوم قرن حاضر

۸۷	توپوگرافی و موقعیت جغرافیایی منطقه
۸۸	حدود چهارگانه جغرافیایی

۹۰	تقسیمات سیاسی - اداری
۹۰	بررسی ارتفاع و سطح بندی
۹۱	بررسی شیب زمین در منطقه حفاظت شده ارسباران
۹۲	شرایط اقلیمی منطقه حفاظت شده ارسباران
۹۲	بارش
۹۳	بارندگی سالانه
۹۴	تعیین توزیع منطقه ای بارش
۹۶	تجزیه و تحلیل بارش
۹۷	باد
۹۹	خاک های ارسباران
۹۹	شناسایی اراضی
۹۹	تپه های اصلی منطقه مورد مطالعه
۱۰۱	واحدهای اراضی در منطقه مورد مطالعه
۱۰۳	وضعیت خاک های منطقه حفاظت شده منطقه مورد مطالعه
۱۰۶	بررسی شیمیایی و فیزیکی واحدهای خاک ارسباران
۱۰۹	آب های منطقه ارسباران
۱۱۶	محیط اجتماعی، وضعیت اقتصادی و مرز استان جمعیت
۱۱۷	سکونتگاه های روستایی
۱۲۰	استقرارگاه های عشایری
۱۲۲	سکونتگاه های شهری
۱۲۳	فعالیت های معیشتی در ارسباران
۱۲۵	صنایع دستی عشایری
۱۲۵	چشم انداز آینده جمعیت و جامعه عشایری
۱۲۶	جاذبه های گردشگری ارسباران
۱۳۰	ارتباطات زیستی جوامع با محدوده منطقه حفاظت شده
۱۳۲	اشکال مالکیت و نحوه بهره برداری از اراضی
۱۳۷	بازارهای منطقه برای مبادله کالا
۱۳۸	راه های دسترسی و مواصلاتی منطقه
۱۳۹	معادن ارسباران
۱۴۰	پوشش گیاهی
۱۴۱	ترکیب خانواده گیاهان منطقه حفاظت شده ارسباران

۱۴۶	پوشش گیاهی جنگل
۱۴۹	پوشش گیاهی مراتع
۱۵۰	گیاهان دارای ارزش دارویی
۱۵۴	گیاهان دارای ارزش صنعتی
۱۵۵	گیاهان دارای ارزش زینتی
۱۵۶	گیاهان پوششی
۱۵۹	گیاهان نادر
۱۶۰	گیاهان وابسته به رویشگاه خاص
۱۶۰	حیات وحش ارسباران
۱۶۰	شناسان ارسباران
۱۶۷	پرندگان ارسباران
۱۶۷	خزندگان ارسباران
۱۷۱	دوزیستان
۱۷۲	ماهیان

پیوست‌ها

۱۷۹	جدول ۲۵: گیاهان منطقه حفاظت‌شده ارسباران و محل پراکنش آنها
۲۰۶	جدول ۲۶: فهرست پرندگان شناسایی‌شده منطقه ارسباران
۲۱۴	جدول ۲۷: اسامی رسمی و محلی مکان‌های تاریخی، منته در متن و نقشه‌های کتاب
۲۱۹	سیاه‌خروس
۲۳۵	ارسباران منطقه‌ای که باید از نو شناخت
۲۴۲	ارسباران به روایت تصویر، مجموعه تصاویر ثبت‌شده در ۵۰ سال گذشته از طبیعت حفاظت‌شده ارسباران

پیش‌هنگار

در تابستان سال ۱۳۹۶ مجموعه‌ای از اطلاعات ارزشمند و گردآوری‌شده توسط آقای مهندس شهسواری‌نیا، نخستین مدیرکل محیط‌زیست آذربایجان شرقی (که البته در آن زمان استان اردبیل کنونی را هم دربرمی‌گرفت)، دربارهٔ طبیعت و حیات وحش منطقهٔ ارسباران در فاصلهٔ سال‌های ۱۳۵۸ تا ۱۳۵۸ شمسی در اختیارم قرار گرفت تا نسبت به ویرایش و تبدیل آن به کتابی دربارهٔ ارسباران اقدام کنم. از دوست صاحب‌قلم، خانم دکتر مینو امیرقاسمی که علاوه بر نویسندگی، سال‌ها به پژوهش و تدوین مردم‌شناسی در دانشگاه تبریز مشغول بوده‌اند خواستم ضمن مرور نسخهٔ اولیهٔ مطالب، کمک کنند تا اثر نهایی با رعایت امانت در متن اصلی تهیه شود. به نظر آنها ایشان این بود که ابتدا برای آشنایی بیشتر با نویسندهٔ مطالب، مصاحبه‌ای ترتیب ده شد که در آن جوای وضعیت و انگیزهٔ نگارش مطالب شوم و سپس اطلاعات درآمده، ذیل عناوین مشابه، در خصوص ارسباران تهیه و در بخشی مجزا به این مجموعه اضافه شود تا امکان مقایسه و تطبیق تاریخ طبیعی این منطقه برای خوانندگان مهیا باشد.

در جلسهٔ مصاحبه‌ای که با آقای مهندس شهسواری‌نیا ترتیب یافت،

ایشان دو شماره از ماهنامه شکار و طبیعت را که در سال‌های ۱۳۵۱ و ۱۳۵۳ شمسی چاپ شده و در هر شماره نیز مقاله‌ای به قلم ایشان در مورد ارسباران به چاپ رسیده بود همراه با تعدادی از عکس‌های شخصی خود هنگام انجام وظیفه در منطقه ارسباران، در اختیار ما قرار دادند تا در صورت نیاز، در داخل کتاب از آنها استفاده شود. متن مقالات مذکور، به همراه تصاویر مربوط به آنها در بیوست کتاب آمده است. به این ترتیب کتاب حاضر در دو بخش همراه با نمایم آن آماده شد.

نمایم بخش اول کتاب، بر پایه متن اصلی نوشته شده توسط مهندس مصلحی تنظیم شده است که در آن اطلاعات مربوط به تاریخ طبیعت پنجاه سال گذشته منطقه ارسباران آمده است. در برخی قسمت‌ها اطلاعات متنی به جاها و افراد بدل شده تا سهولت بررسی بیشتر شود. فصول بخش دوم، آخرین اطلاعات مربوط به سال‌های پایانی دهه ۱۳۹۰ شمسی درباره منطقه ارسباران است که توسط مایرکل فعلی حفاظت محیط زیست آقای دکتر حمید قاسمی برای تدوین اثر ارائه شده است.

صرف نظر از محدودیت‌هایی که برای رعایت در امانت، تغییر در متن اصلی و اطلاعات مندرج در بخش‌های مختلف کتاب را ممکن نکرده است، در بقیه موارد مربوط به ویرایش نیز، بی شک این اثر سالم از لغزش و اشتباه نیست. از این رو ضمن پوزش از خوانندگان محترم، همیشه خدای تعالی را شاکریم که در صورت امکان و صلاح دید، از ارائه نظرات خود جهت تصحیح لغزش‌ها، و نیز اطلاعات خود برای کامل کردن کار حاضر دریغ نفرمایند.

در بحبوحه اوضاع پیچیده اجتماعی و اقتصادی حاضر، تمرکز برای کار روی چنین متنی، فرصتی مغتنم برای رهایی از هیاهوهای روزمره فراهم کرد و چون نوش دارویی شد بر یکی از دغدغه‌های من برای شناختن و بلکه شناساندن هنرمندان، نویسندگان، عالمان و دانشمندان فراوان اما ناشناس این مرزوبوم و آثار و خدمات آنها، که به گواهی تاریخ غالباً هم جانشینی بر جای

نگذاشته و ندارند؛ آنهایی که در عصر حاضر و در هیاهوی تغییرات سریع حاصل از انقلاب اطلاعات، توانستند با ماشین‌های جدید خو بگیرند و چنین شد که در دوره انفجار اطلاعات و گسترش امکان ارتباط، هر روز با پیرامون خود غریبه‌تر شدند؛ آنان که خالصانه در پی خدمت و عاشقانه در طلب علم قدم گذاشتند و هیچ‌گاه اندیشه شهرت و ثروت، آنها را از توفیق ادراک و التزام به آدمیت باز نداشت.

جای آن دارد که مجدداً از حسن نظر و اعتماد جناب آقای مهندس بهمن‌نیری‌نیا که مدارک خود را در اختیار من قرار دادند و بدین ترتیب فرصتی فراهم کردند بر رهناندن ذهن از آشفتگی‌های روزمره و غوطه‌ور کردن آن در دنیای نظم و بیعت زیبای ارسباران تشکر نمایم. سپاس بی‌نهایت از استاد بزرگوار گنجینه ادب و هواشناسی، دکتر علی‌محمد خورشید دوست که ضمن مطالعه متن بهیچ‌وجه شده، با نگارش مقدمه زیبای خود بر ارزش معنوی اثر افزودند و تشکر از ادب و دکتر محمد ابراهیم‌پور نمین که زحمت ویراستاری کتاب را تقبل نمودند، از سرکار خانم لیدا پرتونیا، کارشناس محترم اداره کل حفاظت محیط‌زیست آذربایجان شرقی که با مرور مندرجات بخش دوم، صحت اطلاعات را کنترل و بازرسی به‌روزرسانی این بخش شدند، همچنین از زحمات سرکار خانم حمیده جاهدفر که زحمت تایپ، صفحه‌آرایی و آماده‌سازی اثر حاضر را بر عهده داشتند، تشکر و قدردانی می‌کنم. از آقایان عباس‌پور در انتشارات آیدین به خاطر زحماتشان در انتشار کتاب پیش رو تقدیر می‌نمایم.

فئانه حاجیلو

تبریز، تابستان ۱۳۹۸